նենամ և չը խօսեն դպրոցից դուրս եկած աշակերտների հետ. Գոնէ այժմ հաստատ կարելի է ասել, որ Ներսիսեան դպրոցի աշակերտներին այլ ևս չի արգելվի հայոց թատրոն յաճախելու, որովհետև իշխան Ամատունի հոգաբարձու է ընտրվել. Բալօկը և բուրլիանից տեղերը թատրոնում կարող են միշտ բռնված լինել դպրոցի աշակերտներով:

—

ՆՈՒԽՈՒՑ թեմական վերատեսուչ Յ. Տէր-Գրիգորեան խնդրում է մեզ տպել հետևեալը. «Նուխու հայոց հոգևոր դպրոցում հարկաւոր է մի ուսուցիչ հայոց և ռուսաց լեզուների և թուաբանութեան համար. Կունենայ չաբաթական 24—30 դաս, ռօճիկը 600 րուբլ տարեկան, ծառայ, բնակարան և վառելիք. Դպրոցի ուսման ընթացքը տարրական է: Ցանկացողները թող իրանց պայմանները յայտնեն չուտով Նուխի, Յ. Տէր-Գրիգորեանցին, կամ հոգաբարձութեանը:»

—

Շատ տեղերից, ինչպէս օրինակ Արդուինից, Բաթումից, նոյն իսկ Ս. Պետերբուրգից մեզ գանգատվում են որ «Մշակը» կանոնաւոր կերպով չէ հասնում մեր բաժանորդներին, մինչև անգամ մեր լրագրի մի քանի համարները չեն հասնում իրանց նշանակված տեղը: Մենք պարտաւորութիւն ենք համարում յայտնել, որ մեր լրագրի համարները ճշտութեամբ են ուղարկվում խմբագրատանից, բայց թէ փօստի մէջ անկանոնութիւն է լինում, դրա մասին մենք երաշխաւոր լինել չենք կարող:

—

Մեզ գրում են ՆՈՒԽՈՒՑ. «Անցեալ տարի Վարդաշէնի մօտ սպանված Բեժանովի գործը քննվեցաւ նորերումս Ելիզավէտպօլի նահանգական դատարանում: Մեղադրված էին սպանութեան մէջ մի քանի անձինք և նրանց թւում մի հայ, Ալէքսանդր Սէլիկով. Դատարանի դահլիճում գործի քննութեան ժամանակ Համիդ-Վերդի-Օղլի լեզգին յանկարծ խոստովանվում է որ ինքն է Բէժանովի սպանողը, որ մեղադրվածները, որոնց թւում և Սէլիկովը, բոլորն էլ անմեղ են, իսկ վկաները սուտ վկաներ են: Դատարանը այդ խոստովանութեան հիման վրա արդարացնում է բոլոր մեղադրվածներին, Համիդ-Վերդի-Օղլին դատապարտում է 10 տարվայ տաժանակիր աշխատանքներին, իսկ ծերունի Ալէքսանդր Սէլիկովի համար, յայտնի չէ թէ ինչ պատճառով բացառութիւն է անում և նրան էլ դատապարտում է 12 տարվայ տաժանակիր աշխատանքներին: Գործը անց է կացրած այժմ թիֆլիսի դատաստանական պալատը. Սէլիկով բանտարկված է. Իր բանտարկութեան ժամանակ նրա հետ միասին բանտարկված լեզգի Սամաթ-Արզուլ Խալիլ-Օղլի յանկարծակի մեռնում է, իսկ ինքն Սէլիկով գանգատ է տալիս դատարանին թէ ինքն անձամբ ենթարկվեցաւ բանտի մէջ, յայտնի չէ ում ձեռքով, թունաւորութեան փորձին. Սէլիկովի գանգատը յանձնված է արդէն պ. Ֆեոդորով քննիչի քննութեանը. Գանգատ տուողը կարծիք է յայտնում, որ ջրի մէջ խառն է եղել կապոյտ թթու (սէնիլնայա կիսլօտա) ասված թոյնը. Լեզգի Սամաթ վկայի յանկարծակի մեռնելը բանտի մէջ վերաբերում են նոյնպէս թունաւորելուն. Յուսանք որ արդարադատութիւնը կը գտնի մեղաւոր ձեռքը և կը բացատրի հասարակական կարծիքին այդ գաղտնիքը.»

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԹԻՒՐՔԻԱ

—

Ինչպէս կը սպասէինք, երէկուան թղթատարով առնուած Անգղիական լրագիրք հետևեալ կարևոր տեղեկութիւնները կը պարունակեն Քրդական ապստամբութեան նկատմամբ.

«Թէհրան, 2 Նոյեմբ.—Քուրդ Շէյխ Սաւըդ, որ մասնակից էր Ուրմիոյ պաշարման, կը նահանջէ դէպի հարաւային արևելեան կողմ: 3,000 Պարսիկ զօրք արևմտեան սահմանագլխին մօտը Քրդական գիւղերու վրայ կարշաւեն: Քրդաց գլխաւոր զօրաբաժինն, որում կը հրամայեն Համզա Աղան և Ապտուլ-Գատըր, Պինափի մօտ Պարսից վրայ երկիցս յարձակելէ և երկու անգամուն ալ յետս մղուելէ յետոյ, այժմ դէպի հարաւային արևմտեան կողմը կը նահանջեն: Պինափի բանակատեղւոյն վրայ յարձակումն հոկտ. 31-ին տեղի ունեցաւ, և Պարսիկ զօրքն որ անդ կը գտնուէր, այժմ Միանտօափի վրայ կը քալէ՝ այն գիւղն ևս Քրդաց ձեռքէն ազատելու համար: Թէհրանէն ղրկուած զօրքերն, որ ի Միճար յապաղած էին զինուորական պիտոյից անբաւականութեան պատճառաւ, այսօր յառաջ երթալու հրաման ստացան:

«Թէհրան, 3 Նոյեմ.—Նոյեմ. 1 թուով Պինափէն եկած հեռագրաց նայելով, Քուրդ հրամանատար Ապտուլ-Գատըր 3,000 հեծելազօրաց և 2,000 հետևակազօրաց հետ Թէհամթու գետէն անդին քաշուած է: Նորէն 7 վաշտ հետևակազօր և 1,000 հեծելազօրք այսօր Թէհրանէն ճանբայ ելան Քրդական արշաւանաց վայրերն երթալու համար: Քուրդ Շէյխ Ուպէյտուլլահ կը շարունակէ զէնք և ռազմամթերք ղրկել իւր բանակակեդրոնէն, որ է ի Նահրիթման: Բայց Քուրդ գլխոց միջև անհամաձայնութիւնք կը տիրեն, և Համզա Աղան յանձն չառաւ Դաւրէժի վրայ քալել:

«Թէհրան, 5 Նոյեմ.—Շէյխ Սատըգի առաջնորդութեան ներքև գտնուող Քրդական գունդ մը Նոյեմբեր 3-ին Ուրմիայէն քանի մը մղոն հեռի Պարսիկ զօրքէն յաղթուեցաւ, և յետոյ լեռները քաշուեցաւ: Թէհրանէն ղրկուած զօրքերն այսօր Թըգանթէփէ կը հասնին: Պաշտօնապէս կը ծանուցուի թէ Ապտուլ-Գատր Պարսիկ Քուրդերէն բաժնուեր է, և ապստամբ Քրդաց հրամատարութեան մասին մինակ թողեր է Համզա Աղան: Ուրմիոյ Անգղ. ընդհանուր հիւպատոս Պ. Ապօթ Դաւրէժ հասաւ:

«Վիեննա, 5 Նոյեմ.— Թէհրանէն եկած տեղեկութեանց նայելով, Պարսկական երեք զօրախումբք Քրդաց վրայ յարձակեր են, և երկուքը Քրդաց յաղթելով, զանոնք ստիպեր են Ուրմիոյ և Սավճ-Պուլաղի կողմը նահանջել: Պարսկաց երրորդ զօրախումբն, որ Աժտէտ իշխանին հրամատարութեան ներքև կը գտնուի, միւս երկու զօրախմբոց հետ միանալու համար յառաջ քալած լինելով, (Թէհրանի մէջ) կը կարծուի թէ Քուրդք ամէն կողմէ պիտի պաշարուին, և չը պիտի կրնան փախչիլ:»

Վերոգրեալ հեռագրերէն կը տեսնուի թէ Համզա Աղային սպանման և Շէյխ Ուպէյտուլլահի որդի Ապտուլ-Գատրի գերեվարութեան լուրը, զոր Ըլխթէր հրատարակած էր, անհիմն է, Քրդական պարտութեան գրոյցներն ալ այսպէս մանրամասնօրէն կը ստուգուին: Բայց ինչպէս կը տեսնուի, ցարդ տեղի չէ ունեցած վճռական ճակատամարտ մը, որ Շէյխ Ուպէյտուլլահի և ընկերաց զօրութիւնն զգալի կերպիւ տկարացնէր:

Մինչ ասոնք Պարսկական հողուն վրայ տեղի կունենան, կերևի թէ Օսմանեան իշխանութիւնք պարապ չեն կենար: Կարինէն մեզ ղրկուած ընդարձակ նամակ մը, զոր վաղը (շաբաթ) կը հրատարակեմք, կարևոր տեղեկութիւններ կը պարունակէ այս նկատմամբ: Կիմանամք թէ, Վանայ հրամատար Սամիհ փաշային գիտողութեանց վրայ, որ կը գանգատէր թէ Քրդական ապստամբութեան դէմ պէտք եղած զգուշական միջոցները ձեռք առնլու համար ըստ բաւականին ո՛չ զօրք ունի և ո՛չ դրամ, Կարինէն, Երզնկայէն, Քարբերդէն և Տիարպէքիրէն բազում զօրք ճանբայ ելեր են դէպ ի Վան երթալու համար, ուր 30 վաշտէ Օսմանեան զօրաց բանակ մը պիտի համախմբի եղեր: Պէտք եղած դրամն ալ հաւաքելու վրայ է եղեր: Կը յուսամք որ բոլոր այս տնօրէնութիւնք ի դէպ ժամու պիտի գործադրուին, որպէս զի ապստամբ և պարտեալ Քրդաց Օսմանեան հողը մտնելը կարենայ արգելուիլ:

Վեհ. Սուլթանն Օսմանիէի երկրորդ պատուանշանը շնորհեց հեռագրաց և թղթատարութեանց վերատեսուչ Իզզէթ էֆէնտիին:

Վագըթ իւր այս առաւօտեան թուով կը ծանուցանէ թէ Տուլչինիոյի խնդրոյն համար երկու կողմէն նշանակեալ պատուիրակներն Շգօտրայի մէջ բանակցութեան սկսեր են:

Երէկուընէ սկսեալ, տէրութեան բոլոր պաշտօնատարաց ամսական մը կը վճարուի:

Վագըթ իւր այս աւուր թուով կը հաստատէ թղթատարական բարենորոգման լուրը՝ զոր քանի մ'օր առաջ Սթամպուլ հրատարակած էր նուազ բացայայտ կերպիւ: Վագըթ կը ծանուցանէ թէ Պետական խորհրդոյ առջև քննուած նոր կանոնագրոյն համեմատ՝ ցամաքով տէրութեան երկիրներուն ամէն կողմը ղրկուած նամակներէն և այլ գրութիւններէն ընդհանուր կերպիւ երկերկու ղրուշ պիտի առնուին: Ծովու ճանբով ծովեզերեայ քաղաքները ղրկուածներէն քառասնական փարա: Այսինքն թէ, հեռաւորութեան համեմատ թղթատարական ծախքը չը պիտի աւելանայ: Կը յուսամք որ այս լուրն ի մօտոյ պաշտօնապէս կը ստուգուի, զի յայնժամ տարակոյս չը կայ թէ Սըր Ռօլանտ Հիլլի թղթատարական փոփոխութեան բարիքները, զորս Եւրոպացիք շատոնց կը վայելեն, մեր երկրին բնակիչներն ալ վայելելու կարող պիտի լինին:

(Մասիս)

ՖՐԱՆՍԻԱ

—

Լրագիրների մէջ կարդում ենք հետևեալ տեղեկութիւնները:

Ֆրանսիական սենատի նոյեմբերի 16-ի նիստի ժամանակ օրինական Շէնելօն մեղադրում էր Ֆրանսիական կառավարութեանը եղբայրակցութեան մէջ պապի վերաբերութեամբ և կառավարութեան քաղաքականութիւնը Ֆրանսիայի համար կործանարար անուանեց: Սենատի ձախակողմեան կուսակցութեան անդամ Լաբուլէ նոյնպէս յարձակվում էր մինիստրութեան բռնած ընթացքի վրա և պնդում էր, որ կաթոլիկ միաբանութիւնները օրինաւոր կերպով ընդդիմադրեցին կառավարութեանը և որ նրանց վարմունքը անկարգութիւն չէ կարելի համարել: Մինիստր-նախագահ Ֆերրի պատասխանելով սենատի այդ անդամներին, յայտնեց, թէ կառավարութիւնը պէտք է հսկէ, որ եկող նոր սերունդը այնպէս կրթվի, որ յարգէ օրէնքները և այժմեան հիմնարկութիւնները: Բուֆէ պահանջեց, որ սենատը իր անբաւականութիւնը յայտնի կառավարութեանը, բայց ովհետև մեծամասնութիւնը վճռեց անցնել հասարակ օրակարգի գործերին, ուրեմն մարտի հրամանների մասին վիճաբանութիւնները վերջացրած կարելի է համարել:

Փարիզի կօնսերվատօրիայի մասին լրագիրներին գրում են հետևեալը: Կօնսերվատօրիայի մէջ ընդունում են 22 տարեկանից ոչ մեծ իւրաքանչիւր երիտասարդի, եթէ նա կը կարողանայ երաժշտութեան տէօրիայի քննութիւնը տալ: Երգեցողութեան պրօֆեսօրները ընդամենը ութ են և իւրաքանչիւրը նրանցից 15 երկսեռ աշակերտներ ունի: Կօնսերվատօրիայի մէջ աւարտողները այնքան վատ են լինում պատրաստված, որ անկարող են իսկոյն գործ սկսել: Երգիչներից նրանք, որոնք կարող են մտնել որ և է խմբի մէջ, առաջ պէտք է թոյլատւութիւն խնդրեն ,,Grand Opera" և ,,Opera Comique"-ի դիրեկտօրներից: Այդ թատրօնների դիրեկտօրները իրաւունք ունեն երգել տալ իրանց բեմի վրա երկու տարի շարունակ կօնսերվատօրիան աւարտող իւրաքանչիւր երիտասարդի:

Ինչպէս միւս քաղաքները, նոյնպէս էլ Փարիզը լաւ երգիչների պակասութիւն է զգում: Կօնսերվատօրիան չէ լրացնում այդ պակասութիւնը: Փարիզի ամենալաւ երգիչները օտարազգիներ են:

ԱՆԳԼԻԱ

—

,,Новое Время" լրագրի մէջ տպված է հետևեալ թղթակցութիւնը Լօնդօնից:

Դուբլինի մէջ հրատարակվող լրագիրներից մէկը ստորագրութիւն բաց արեց Պարնելի և նրա ընկերների դատաստանական գործի ծախսերը հոգալու համար: Այդ ստորագրութիւնը մի օրվայ մէջ 168 ֆունտ ստերլինգ տուեց: Ուրեմն թէպէտ Անգլիայի մէջ դատաստանական գործավարութիւնը չափազանց թանգ է նստում, այնու ամենայնիւ թէ Պարնել և թէ կալուածական միութեան միւս անդամները դրամական պակասութիւն չեն ունենայ: Մի մեծ միտինգի ժամանակ Պարնել յայտնեց, որ կառավարութիւնը մտադիր է որքան կարելի է յետաձգել իրլանդական կալուածական միութեան անդամների դատաստանական գործը: Եթէ այդ լուրը ճիշդ է, ուրեմն կառավարութիւնը, Պարնելի կարծիքով, կամենում է, որ թէ ինքը և թէ իրլանդական միւս ներկայացուցիչները պարլամենտի մէջ չը մասնակցեն պարլամենտի աշխատանքներին, երբ կը սկսվի իրլանդական կալուածական վերանորոգութիւնների հարցը քննվել:

Պարնել դատաստանական հրաւէրը ստացաւ ամերիկական ,,New-Iork-Herald" լրագրի թղթակցի ներկայութեամբ: Երբ այդ գործի մասին նրանց մէջ խօսակցութիւն բացվեցաւ, Պարնել մեկնեց, թէ մեղադրական գործը բաղկացած է 19 կէտերից, որոնց նպատակն է վնասել իրլանդական ցոյցին աշխարհի առաջ, որին իրլանդական ազգայնութեան իսկական դրութիւնը յայտնի չէ: Մեղադրական գործը կարելի էր ծիծաղելի համարել, եթէ նա չար նպատակ չունենար: Այդ գործը ցոյց է տալիս, որ անգլիական ոչ մի կառավարութիւն չէ կարող ազնուաբար և բարեխղճաբար վերաբերվել իրլանդական նշանաւոր հարցերին: Անգլիական կառավարութիւնը ձգտում է ցոյց տալ, որ նա կառավարում է Իրլանդիան սահմանադրական սկզբունքներով: Սահմանադրական կառավարութիւնը այն ժամանակ է լինում, երբ կառավարութիւնը կառավարվածների համաձայնութեամբ է կատարվում, երբ կառավարութեան անդամները վարում են իրանց պաշտօնները այն պատճառով, որ նրանք ներկայացնում են ժողովուրդի մեծամասնութեան ցանկութիւնները և ձգտումները: Իրլանդիան երբեք չէ կառավարվել ազգայնականութեան ցանկութեան համեմատ: Պարնել գանգատվում էր, որ անգլիական մամուլը շարունակ վատ մեկնութիւն է տալիս Իրլանդիայի մէջ պատահած բոլոր գործերին: Իր-

լանդական շարժումը, որ սահմանադրական բնաւորութիւն ունէր, առաջ սպառնալիքների ենթարկվեց, իսկ յետոյ հալածվեցաւ կառավարութիւնից, որովհետև անգլիական լրագիրները աճագին աղմուկ բարձրացրին և սկսեցին կալուածական յանցանքներ հնարել։ Անգլիական վրդովված հասարակական կարծիքը ստիպում է կառավարութեան, հալածել այն, ինչ որ Անգլիայի մէջ իրաւացի և օրինաւոր է համարվում։ Պարնելի կարծիքով, նշանակված դատարանը անկողմնապահ չէ կարող լինել, բայց այնուամենայնիւ նա համոզված է, որ ինքը կարդարանայ։ Նրա գործած ցոյցերը երբէք չեն դադարի և չեն փոքրանայ դատի պատճառով։ Դատի լաւ վախճանը ցոյց կը տայ թէ անգլիական կառավարութեանը և թէ կառավարչական շրջաններին, որ Անգլիայի և Իրլանդիայի պարլամենտի յարաբերութիւնները բաւականացուցիչ չեն և որ հարկաւոր է շատ փոփոխութիւններ անել։ Պարնել պէտք է ապացուցանէ, որ Իրլանդիան երբէք չի ենթարկվի օտարի տիրապետութեանը և քանի որ մինիստրութիւնը զոհեց իր սկզբունքները և սկսեց Իրլանդիան ոյժի օգնութեամբ կառավարել, նրա զէնքը կոտրված է և այժմ պարզ երևում է, որ ոյժն էլ անզօր է Իրլանդիայի մէջ պահպանել անգլիական տիրապետութիւնը։ Իրլանդական սահմանադրական կառավարութիւնը փորձի է ենթարկվում և այդ փորձը կատարվում է այն ժամանակ, երբ Անգլիան կառավարվում է ազատամիտ և արմատական մինիստրութենից։ Այդ մինիստրութիւնը վերանորոգութիւններ է խոստացել, բայց անկարող է նրանց իրագործել։ Մինիստրութիւնը վերանորոգութիւններ մտցնելու տեղ, զօրքեր և թնդանօթներ է ուղարկում Իրլանդիա և աշխատում է սոված ժողովուրդի վրա նորանոր հարկեր բարձել։ Սրա պատճառն այն է, որ մարկիզ Հարտինգտօնը մեծ ազդեցութիւն ունի Գլադստօնի մինիստրութեան մէջ։ Պարնելի կարծիքով Իրլանդիայի մէջ կալուածական վերանորոգութիւններ մտցնելու համար հարկաւոր է այժմեան պարլամենտը բոլորովին փոփոխել։

Դուբլինի մէջ սպասում էին իրլանդական կալուածական միութեան գրութեանը, որ նորերումս վերջապէս հրատարակվեցաւ։ Այդ գրութեան մէջ ի միջի այլոց ասված է. „Վրդովելով հասարակական կարծիքը, միացեալ գործունէութիւն պահանջելով, մենք կարողացանք այն հետևանքների հասնել, որ ֆերմերը Իրլանդիայի մէջ կարող է ապրելու միջոցներ ունենալ։ Մենք երբէք չենք հանգստանայ և չենք դադարի աշխատելուց, քանի որ հասարակական գործունէութիւնը չի վերջացնի կալուածական իրաւունքի ձևը, որից մեր ժողովուրդը բոլորովին ճնշված է։ Մենք կը ստանանք այդ մեծ վերանորոգութիւնը ոչ թէ բռնութեամբ, ոչ թէ սպառնալիքներով և ապօրինի ճանապարհներով, այլ այն միջոցներով, որոնց մենք մինչև այժմ գործադրում էինք։ Մենք կը քարոզենք ժողովուրդին, որ նա բռնութեան զէնք չը դառնայ, մենք հասարակական կարծիքը կը դրդենք այն մարդկերանց դէմ, որոնք վնասում են ժողովրդական շահերին։ Ինչ ուզում են անեն օրէնսդէտները և դատարանները, ինչ կարգադրութիւն կամենում են թող անեն պարլամենտը և կառավարութիւնը, այնուամենայնիւ ոչ մի օրէնք և ոչ մի իշխանութիւն չէ կարող ստիպել ժողովուրդին իր շահերի հակառակ վարվել, ուրեմն ժողովուրդը պէտք է յաղթող հանդիսանայ, եթէ նա հաւատարիմ կը մնայ իր սեփական շահերին։ Այդ մեծ շարժմանը մասնակցելու պատճառով, բռնութիւնը ոչնչացնելու համար, ժողովուրդը ազատելու համար Պարնելը և նրա ընկերները այժմ հալածվում են անգլիական կառավարութենից, որ նրանց դատաստանի է ենթարկել։ Անգլիան մի քանի ժամանակ առաջ իրլանդական ժողովուրդին ենթարկեց կալուածատէրերի իշխանութեանը և այժմ երբ Իրլանդիան կամենում է գլուխ բարձրացնել, անգլիական ազատամիտ կառավարութիւնը չէ ամաչում մերկացնել հին, ժանգոտած զէնքը։ Մի քանի տարի առաջ նոյն ազատամիտ կառավարութիւնը փոփոխեց հին օրէնքները և նորերը հրատարակեց, որոնք միջոց էին տալիս Անգլիայի գործաւորներին ժողովներ կազմել և ընդդիմանալ գործատէրերի բռնութիւններին, իսկ իրլանդացիների վերաբերութեամբ նոյն կառավարութիւնը իր փոխած հին օրէնքներն է գործադրում։ Մենք դիմում ենք քաղաքական ազատութեան բարեկամներին, խնդրելով, մի գումար կազմել մեր գործը առաջ տանելու համար, որովհետև մենք դրամական միջոցներ չունենք, իսկ կառավարութիւնը պետական գանձարաններ ունի։“

ՆԱՄԱԿ ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆԻՑ

Թէհրան, 24 հոկտ.

Դավրէժից մինչև Թէհրան կարաւանի ընթացքը լաւ եղանակներին տևում է 20 օր։ Ճանապարհները մինչև Զէնճան խիստ դժուար են, անկանոն և բոլորովին բնութեան կամքին են թողված. իսկ այստեղից մինչև Գազվին և Թէհրան, սակաւ բացառութեամբ, խիստ կանոնաւոր են։ Դավրէժի և Զէնճանի միջոցում կան երկու ամենաբարձր լերանց կիրճեր, որոնց գագաթները բարձրանալու համար, ուղևորք՝ այլ և այլ ձորակներով և աներևլի հովիտներով զանազան պտոյտներ են գործում, նոյնպէս և ցածրանալիս։ Սրանցից առաջինը կոչվում է Շիբլի, իսկ երկրորդն՝ Կաֆլանքու։ Այս վերջինիս մօտ է Միյանէ գիւղաքաղաքը, ուր Մ ա լ ա ասուած մի ամենավնասակար միջատ կայ, որի խայթուածը խիստ վտանգաւոր և մահացու է. դրա առաջն առնելու համար ոչ մի բժշկական միջոց չէ օգնում։ Միմիայն կաթնեղէնից, մսեղէնից և մրգերից համապատասխան պահեցողութիւնը փոքր ինչ միջոց կարող է յետաձգել թշուառ զոհերի մահուան օրերը։ Օտարականք այդ միջատներից չը զարնվելու համար, գիշերները կամ բացօթեայ տեղ պէտք է իջևանեն, կամ թէ սենեակներում ամբողջ գիշեր ճրագը վառ պահելու են։—Նշանաւոր է Միյանէի 24 կամարով հոյակաւոր կամուրջը, որը շատ հին ժամանակներից շինված լինելով, մի երկու տեղից քանդված է. Ունի ներքնատան նման երկու գեղեցիկ սենեակներ, ուր իջնում են քարէ սանդուղներով։ Սենեակների մի կողմն բաց լինելով, գետի վրա է նայում։ Ներկայ վեհափառ Շահը սրանից մի քանի տարի առաջ քանդված տեղերը նորոգել է տուած եղեր, բայց հազիւ անցել է մի տարի, այդ նորոգված մասը կրկին քանդվել և բաժանվելով հնից, մի կղզի է ձևացրել գետի վրա։ Սրանից պարզ երևում է, թէ հները որքան հմուտ են եղել ճարտարապետութեան արհեստին։ Կաֆլանքու սարի ստորոտը մեզ պատահեց և մի աւերակ, որը արևմտեան կողմից ունէր մի մեծ քարաշէն և կամարաձև դուռն, որի ճակատին մի ժամանակ եղել է արձանագրութիւն, բայց այժմ բոլորովին անյայտացած տեղն է միայն նշմարվում։ Մտնելով այդ դռնից, օձապտոյտ ճանապարհով բարձրացանք վերև։ Բարձր մի աշտարակի վրա գտանք մի փոքր սենեակ, որի արևմտեան կողմն բաց էր։ Մենք ենթադրեցինք, որ սա բերդի պահապանաց սենեակ պէտք է լինի, զի այստեղից երևում էին առաջը գտնված ընդարձակ դաշտերն ու սարերը։ Շարունակեցինք բարձրանալ և գտանք մի մեծ հրապարակի նման տեղ, որը շրջապատված էր ամուր պարսպով։ Այսպէս շարունակ բարձրանալով հասանք գագաթը։ Այստեղ գտանք մի մեծ ժայռ, որի շուրջը պատած էր քարուկրով։ Այս ամբողջ շէնքն քառակուսի տան ձև ունէր։ Այս աւերակը, որ շրջապատված էր ամուր աշտարակներով, իր ժամանակին խիստ ամուր և անառիկ բերդ է եղած։ Աւանդութեամբ պատմում են, որ այս բերդը շինած է մի ազնուական աղջիկ, որի անուամբ ցարդ Գ ը ղ գ ա լ է ս ի են ասում։ Սոյն այս բերդի մօտ կայ և մի այլ հոյակապ քարաշէն կամուրջ, որ և ունի շատ մեծ ներքնատուն։ Այս կամուրջն էլ վերոյիշեալ աղջիկն շինած լինելով, Գ ը ղ ք ո ր փ ի ւ ս ի է կոչվում։ Պատմում են, թէ պարսից Շահերը երբէք այս կամուրջի վրայից չեն անցկացել, անպատուութիւն համարելով իրանց նման ինքնակալներին մի աղջկայ շինած կամուրջի վրայից անցկենալը։— Այս տեղից շարունակելով մեր ճանապարհը, հասանք Շահ-Աբբասի քարվանսարի մօտ իջևանեցինք։ Շահ-Աբաս ճանապարհներին շատ քարվանսարաներ ունի շինել տուած։ Այսպէս շարունակելով մեր ճանապարհը, հասանք Զէնճան. մինչև այստեղ մեզ ուղեկցում էին աւելի քան 800 ձիաւորք, որոց մի մասն Քեռպլա և միւս մասն Խորասան էին գնում ուխտ։ Մահմետականների կարծիքով, ով որ այդ ուխտատեղիներից մինում կը մեռնի, կամ ոսկորներքն կամփոփվեն, նա ինչ կուզէ լինի, աւազակ թէ մարդասպան, բոլորովին կարդարանայ։ Այս պատճառաւ աւելի քան 50 դագաղ ձիերի վրա բարձած տանում էին միասին։ Ահա ամենահնչտ միջոց տարածելու տարափոխիկ հիւանդութիւնք։ Կարծես բաւական չէին ուխտաւորների անթիւ զոհերի արիւնից յառաջ եկած հիւանդութիւնք, սա էլ աւելի։

Զէնճան բաւական մեծ և վաճառաշահ քաղաք է, հիանալի և գեղեցիկ այգիներ ունի։ Այս քաղաքից 15 վերստ հեռաւորութեամբ հանքային ջրեր կան, ուր դիմում են այլ և այլ կողմերից ոսկորի և կամ ջղային հիւանդութիւն ունեցող անձինք։ Զէնճանից 40 վերստ հեռաւորութեամբ գտնված և հռչակված ոսկեհանքն երկար և տաժանելի խուզարկութիւնից և հետազօտութիւնից յետոյ բոլորովին ապարդիւն է դուրս եկած, այնպէս որ հարիւր լիտր հողից, հազիւ մի մսխալ ոսկի է արտադրված, այդ պատճառաւ բոլոր գործաւորք ձեռնունայն վերադարձել են։

Զէնճանից 25 վերստ հեռաւորութեամբ գտնվում է և մի անտառ, որի մէջ կան անթիւ և անհամար վարազներ, որից Թուրքերը ոչ մի օգուտ չեն կարողանում քաղել. գլխաւոր պատճառն իրանց կրօնքով խոզը պիղծ համարելն է։

Այս քաղաքից մի օր հեռաւորութեամբ դէպի արևելք գտնվում է Սուլթանիէ գիւղաքաղաքը, ուր կայ մի թագաւորական պալատ, որը շինված է մի բլրակի վրա ընդարձակ և գեղատեսիլ դաշտերով շրջապատված, կայ և մի հոյակապ և ամենաբարձր աղօթարան, որի մէջ թաղված են երևելի թագաւորաց մարմիններ։ Սորա գմբէթն ու պատերը ամբողջ զարդարված են ծաղկեայ գեղեցիկ նկարներով. Այս շինութիւնը, որի տեսքն իսկ կենդանի վկայ կարող է լինել իր հնութեան, 843 տարիներ է տեսած։

Գազվինում ևս կան մի քանի թագաւորական պալատներ, որոց աւերակները միայն երևում են այժմ. վաղ այստեղ է եղել պարսից շահերի աթոռանիստ քաղաքը։ Կան երկու նշանաւոր և բարձր մզկիթներ։ Սորանից երեք տարի առաջ ներկայ վեհափառ Շահն շինել է տուած մի գեղեցիկ հիւրանոց բոլորովին եւրօպական ճաշակով։ Նշանաւոր են դարձել այս քաղաքի նոր շինված դռները։ Գազվին ունի բամբակի առատ բերք, պիստակ, չամիչ և այլ զանազան բերքեր։ Այստեղ կայ հայոց մի փոքրիկ խումբ, որ պարապում են վաճառականութեամբ, նոյնպէս հեռագրական մի գլխաւոր պաշտօնեայ պ. Յովհաննէսեանց. սոցա միութիւնն և վերին աստիճանի հիւրասիրութիւնն գովութեան արժանի են։

Գազվինից դէպի արևելք շարունակելով մեր ճանապարհը, 5 օրից հասանք Թէհրան. պէտք է ասած, որ այս քաղաքը կատարեալ եւրօպական քաղաքների կերպարանք է առացել։ Ունի փառաւոր և լաւ շինութիւններ։ Նշանաւոր են Շահի պալատները, թնդանօթարանը, փոստօֆարանը և այլ հասարակաց շինութիւնները, պողոտայք, հրապարակք, վաճառանոցք և այլն և այլն։ Թէհրանի մօտ կայ հարուստ հանքածուխ, նոյնպէս առատ պղնձի հանք։ Այս հանքերի մօտ գտնվում են բազմաթիւ եղջերուներ և անհամար վագրներ, որոնք Ռուսի անտառներից են գալիս։

Այսօր՝ որ է 24 հոկտեմբերի, Թէհրանում կատարվեցաւ մի ամենափառաւոր և արտաքոյ կարգի շքեղ հանդէս։ Այս հանդէսն էր թագաւորի աղջկայ հարսանեաց հանդէսը։ Ես հրաժարվում եմ այս հանդէսը մանրամասնաբար նկարագրելուց, միայն ընթերցողին մի փոքր գաղափար տալու համար կասեմ, որ այս աւուր հանդիսի համար ծախս է եղել միջին հաշւով 300,000 րուբլ։ Մինչդեռ Պարսկաստանի միւս քաղաքները մեծաւ մասամբ սովից կոտորվում են։

Թէհրանում մօտ 200 հայոց տուն կայ, որք այլ և այլ կողմերից են գաղթած։ Սոցանից ոմանք տէրութեան գլխաւոր պաշտօնեաներ են, ոմանք վաճառականք, միւս մի մասն նշանաւոր ոսկերիչներ, դերձակներ և այլ արհեստաւորներ։ Մի տղայոց ուսումնարան կայ 40 աշակերտներով, որը բացված է Ուսումնասիրաց ընկերութեան ձեռամբ։ Ուսումնարանը մի ժամանակ ունեցել է 350 թուման տարեկան եկամուտ, բայց այժմ, ինչ ինչ ցաւալի պատճառներով այդ օրինաւոր աղբիւրը ցամաքել է։ Ուսումնարանը այժմ կառավարվում է Վեհափառ Շահի յատկացրած 200 թումանով։ Հայ օրիորդք յաճախում են գաղղիացիների ուսումնարանը, գեղեցիկ կերպով խօսում են ֆրանսերէն լեզուն, բայց ցաւալի է, որ երկու տող հայերէն չեն կարողանում գրել։ Կայ և մի ընթերցարան, ուր յաճախում են ի միջի այլոց, և հայ աւետարանական եղբայրներ։ Սա առաջին քայլն է, որ անում են հայերը, և որը «Մշակի» քարոզների արդիւնքն է, որ այսպիսի հեռաւոր տեղերում իսկ արձագանք է տալ։ Ազգային ընկերութիւնք վերջին ժամանակներս ինչ ինչ պատճառով թուլացել և այժմս հոգևարքի մէջ են։ Եթէ մի քանի բարեմիտ ազդեցութեան տէր անձինք աշխատեն, կարող են կենդանութիւն տալ ընկերութեանց։ Թէհրանի պատուարժան ազգայինք, չը նայած իրանց փոքրամասնութեան, բարեգործական ձեռնարկներից երբէք ետ չեն մնացել։ Այս վերջին ժամանակներում աւելի քան 700 թուման են հաւաքել, որից 310 ուղարկված է Վանայ սովելոց, իսկ մնացածը Ասպահանի կուսանաց մենաստանին։

Գ. Ս. Տ. Ագամեանց

«ՄՇԱԿԻ» ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵՆԻՑ

Ս. ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 18 նոյեմբերի։ „Новое Время“ լրագիրը լսել է որ տպագրական օրէնքները վերաքննող յանձնաժողովի վճիռը նպաստաւոր է մամուլի ազատելուն վարչական պատիժներից։ Գործերի քննութիւնը, որոնք հետևանք կը լինեն տպագրական խօսքի զեղծումների, դիտաւորութիւն կայ մասնաւորապէս յանձնել դատարաններին։

Ս. ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 18 նոյեմբերի։ Պետական բանկի 5% տոմսակը առաջին շրջանի արժէ 95 ր. 50 կ., երկրորդ 92 ր. 37 կ., երրորդ 93 ր. 25 կ., չորրորդ 92 ր. 75., ներքին առաջին 5% փոխառութեան տոմսակը արժէ 220 ր. 25 կ., երկրորդ 214 ր. 50 կ., արևելեան առաջին 90 ր. 62 կ., երկրորդ 90 ր. 50 կ., երրորդ 90 ր. 37 կ., ոսկի 8 ր. 5 կ.։ Ռուսաց 1 րուբլ Լօնդօնի վրա արժէ 24,69 պէնս, ռուսաց 100 րուբլ Բերլինի վրա 209 մարկ 62 պֆ. փարիզի վրա 260 ֆրանկ։

Խմբագիր—հրատարակող ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ